

ביאור הדף מסכת בבא בתרא דף קע"ד

אמר רבה בר חנה בשם ר' יוחנן שכל מקום ששינינו במשנה את דעת רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו, חוץ משלושה מחלוקות שבהם אין הלכה כרשב"ג, במחלוקת של המשנה שלנו בדין ערב קבלן, שלדעת חכמים המלווה יכול להיפרע ממנו תחילה אך לדעת רשב"ג המלווה אינו נפרע ממנו תחילה.

ובסוגית צידון בגיטין, שהביא שם רבי שמעון בן גמליאל מעשה שהייה בצידון באחד שאמר לאשתו הרי זה גיטך על מנת שתביאי לי את בגדי, ואבד הבגד, שלדעת רשב"ג יכולה לתת לו את דמי הבגד ותהא מגורשת, ולדעת חכמים אינה מגורשת, והלכה כחכמים.

ובסוגית ראייה אחרונה בסנהדרין, שלדעת חכמים אם אדם אמר שאין לו ראיות, ולאחר מכן הביא לבית הדין ראייה, סומכים על הראייה, אך לדעת חכמים אין סומכים עליה.

לעיל התבאר שיש ב' סוגי ערבים, ערב רגיל, שאז המלווה גובה קודם מהלווה ורק אם אין לו גובה מהערב, וערב קבלן, שאז המלווה יכול לגבות קודם מהערב. ואמר רב הונא שאם אדם אמר למלווה הלווה לפלוני ואני ערב, או הלווה ואני פורע, או הלווה ואני חייב או הלווה ואני אתן, כיון שאמר הלווה זה לשון ערבות ולכן דינו כערב ולא כקבלן.

אבל אם אמר למלווה תן לו ואני קבלן, או תן לו ואני פורע, או תן לו ואני חייב, או תן לו ואני אתן, זה לשון קבלנות ודינו כערב קבלן.

ומסתפקת הגמרא לדעת רב הונא אם אמר למלווה, הלווה ואני קבלן או תן לו ואני ערב האם דינו כקבלן או כערב. ואמר ר' יצחק שאם אמר לשון ערבות וכלומר תן לו ואני ערב דינו כערב, ואם אמר לשון קבלנות וכלומר הלווה לו ואני קבלן דינו כערב קבלן.

אך רב חסדא חולק על רב הונא ולדעתו כל הלשונות הללו הם לשונות של קבלנות חוץ מאדם האומר למלווה הלווה ואני ערב, שאז דינו כערב ולא כקבלן.

ורבא סובר להפך שכל הלשונות הללו הם לשונות של ערבות ולא קבלנות, חוץ מאדם האומר למלווה תן לו ואני נותן שזה לשון קבלנות.

ומביאה הגמרא שאמר מר בר אמימר לרב אשי בשם אביו אמימר, שאדם שאמר למלווה תן לפלוני ואני נותן לך, אין למלווה שום תביעה על הלווה אלא רק על הערב. אך אומרת הגמרא שאין הדין כך והלווה לא נפטר מהמלווה באופן כזה, אלא רק אם אמר הערב נטל בידי את ההלוואה מהמלווה והוא נתן את הכסף ללווה, שאז כל ההתחייבות היא רק של הערב כלפי המלווה ולא של הלווה.

מספרת הגמרא שהיה מעשה בדיין שנתן למלווה לרדת לנכסי הלווה עוד לפני שהמלווה תבע את הלווה בבית דין, וסילק רב חנין בנו של רב ייבא את המלווה מנכסי הלווה, ואמר רבא מי חכם כרב חנין בנו של רב ייבא לעשות כך, שהרי עשה כדיון, כי נכסי האדם הם כמו ערבים שערבים לשלם את חובו, והרי שינינו במשנה שלא גובים מהערב לפני שתובעים את הלווה עצמו, ואף כאן היה על המלווה לתבוע את הלווה, ורק אם לא היה משלם לגבות נכסיו הערבים עליו.

מעשה נוסף מביאה הגמרא שהיה אדם שהיה ערב לחוב של חברו ואותו לווה מת, ושילם הערב את החוב מממונו ולא מממון היתומים. ואמר רב פפא שהיתומים פטורים מלשלם לערב, כי כעת הערב הוא בעל חוב של האב כיון ששילם את חובו, ודינו המלווה על פה, ואף שפריעת חוב של האב היא מצווה, אם היתומים קטנים אינם בני חיוב מצווה ולכן אינם חייבים לשלם לערב את החוב של אביהם.

ורב הונא ב"ר רב יהושע אמר שאמנם היתומים פטורים מלשלם לערב, אך זו מסיבה אחרת שבאמת מוטל עליהם לשלם את חוב אביהם, אלא שחוששים שמא אביהם של היתומים נתן למלווה מטלטלים בשווי החוב כדי לפטור עצמו מהחוב, וממילא אין כאן חוב על היתומים.

ומבארת הגמרא באילו מקרים יש נפקא מינה בין רב פפא לרב הונא, שבאופן שהלווה הודה קודם מיתתו שהוא חייב למלווה, שלדעת רב הונא ב"ר יהושע כאן לא חוששים שהוא נתן למלווה מטלטלים כי הוא הודה שהוא חייב, ולכן על היתומים לשלם לערב, אך לדעת רב פפא שהם פטורים משום שהם לא חייבים במצווה של לשלם את חובו של אביהם, אף באופן כזה יהיו פטורים.

מקרה נוסף מביאה הגמרא שתהיה בו נפקא מינה בין רב פפא לרב הונא ב"ר יהושע, באופן שאביהם לא רצה לפרוע את חובו ונידוהו ומת בנידויו, שוודאי שלא שילם את החוב, ולכן לדעת רב הונא ב"ר יהושע כאן לא חוששים שהוא נתן למלווה מטלטלים כי הוא מת בנידויו, ולכן על היתומים לשלם לערב, אך לדעת רב פפא שהם פטורים משום שהם לא חייבים במצווה של לשלם את חובו של אביהם, אף באופן כזה יהיו פטורים.

מביאה הגמרא ששלחו בני ארץ ישראל לבבל, שאדם שנידוהו כי לא שילם ומת בחובו וודאי שלא שילם, ולכן היתומים חייבים לשלם את חובו, וכפי דעת רב הונא ב"ר יהושע.

ומקשה הגמרא על דעת רב פפא שהרי שנינו בברייתא שערב שהיה שטר חוב יוצא מתחת ידו ומת הלווה, אינו יכול לגבות בו מהיתומים, אבל אם על השטר כתב המלווה לערב על השטר קיבלתי ממך הערב את החוב, יכול הערב לגבות בו. ואמנם לדעת רב הונא ב"ר יהושע שיש מקרים שהבנים צריכים לשלם את החוב וכגון שהחייב מודה, צריך לבאר את הברייתא באופן כזה שלכן הערב גובה את החוב מהיתומים.

אך שואלת הגמרא לדעת רב פפא שתמיד היתומים פטורים קשה שהרי בברייתא מבואר שבאופן שהמלווה כתב על השטר שהערב פרע לו את השטר היתומים חייבים לשלם את חובו של אביהם. ועונה הגמרא שעל ידי שכתב לו המלווה על השטר שהוא קיבל ממנו את החוב, דין החוב כמלווה בשטר, ומלווה בשטר כן מוטל על היתומים לשלם, כי אין זה רק מצווה אלא גם חוב.

מביאה הגמרא מעשה באדם שהיה ערב לעובד כוכבים על חוב של לווה ישראל, ומת הלווה, והערב פרע את החוב לעובד כוכבים מממונו ולא מממון היתומים.

ואמר רב מרדכי לרב אשי בשם אבימי מהגרוניא שאמר בשם רבא שאפילו לדעת רב הונא ב"ר יהושע שהיתומים פטורים מלשלם לערב, כאן היתומים חייבים כי לא חוששים שהמלווה נתן לעובד כוכבים מטלטלין תמורת חובו, כי עובד כוכבים גובה מהערב אפילו לפני שהוא גובה מהלווה, והלווה יודע שלא יועיל לו לתת מטלטלין למלווה כי הוא יחזור ויתבע את הערב.

אך אמר רב אשי לרב מרדכי שאדרבה באופן כזה צריך לומר שוודאי שלא יגבה הערב מהיתומים, כי כאן נחשוש יותר לכך שהלווה נתן למלווה מטלטלים בחובו, כי לולי שהיה נותן לו מטלטלין בחובו הערב לא היה מוכן לערוב על החוב, כי הוא יודע שהמלווה יתבע אותו עוד לפני שיתבע את הלווה.

במשנה הובא שאמר רשב"ג שאדם שהיה ערב לאשה בכתובתה והיה בעלה מגרשה ידירנה בעלה הנאה מנכסיו לפני שמגרשה, שמא יעשו קנוניא על נכסים של זה על ידי שהבעל יגרש את האשה, והיא תגבה את כתובתה מהערב, ואחר כך יחזיר הבעל את אשתו עם הכתובה, ונמצא שעל ידי קנוניא זו הם נטלו מהערב את הכתובה שלא כהוגן.

ומביאה הגמרא שהיה מעשה באדם בשם משה בן עזרי שהיה ערב על חובו של בנו לכתובתה של כלתו, ובנו ששמו היה רב הונא היה תלמיד חכם והיה דחוק בממון, ואמר אביי מי יאמר לרב הונא שהוא יכול לגרש את אשתו כדי שאביו יתן לה את כתובתה, ואז להחזירה וכך יהיו להם מעות להתפרנס מהם.

ושאל רבא את אביי שהרי התבאר במשנה שעצה זו אינה מועילה כי לפני שהבעל מגרש הוא צריך להדיר את האשה הנאה כדי שלא יעשו קנוניא על נכסי הערב. והשיב לו אביי שהוא לא יגרש אותה בבית דין ואז ממילא לא יכריחו אותו להדיר אותה הנאה.

ולבסוף התברר שאותו רב הונא הוא כהן וממילא אינו יכול לגרש את אשתו כי לא יוכל להחזירה, ואמר על כך אב"י שזה מה שאומרים האנשים בטר עניא אזלא עניותא, וכלומר שהעניות מחזרת אחרי העני, ואפילו את הפתרון הזה אינו יכול לעשות מחמת שהוא כהן.

ותמה הגמרא כיצד אמר אב"י שיעשה את העצה הזו, הרי אב"י אמר שאיזהו רשע ערום זה המשיא עצה לאדם שמבטל מחשבת הנותן, וכגון אדם שהוריש את נכסיו לאחר ואמר שאחרי מיתת המקבל הנכסים ילכו לפלוני אחר, שאמנם לדעת רשב"ג הדין שאם המקבל הראשון מכר את הנכסים בנתיים, הם נשארים ביד הקונה אחרי מיתתו, והמקבל השני לא מקבל אותם, אבל המוכר בנכסים נקרא רשע ערום.

ושואלת הגמרא שהרי כאן שהוא מוציא ממון בערמה שלא על דעת אביו, ומדוע אינו נקרא רשע ערום. ועונה הגמרא שכאן זה שונה, כי מדובר באביו, ובתלמיד חכם, ובאופן כזה מותר לו לעשות כן.

ושואלת הגמרא מדוע בכלל האב השתעבד לכתובה הרי הדין הוא שערב של כתובה אינו משתעבד, ועונה הגמרא ששם האב לא היה ערב רגיל אלא ערב קבלן שהוא משתעבד לכתובה.

ושואלת הגמרא שהרי יש מחלוקת האם ערב קבלן משתעבד תמיד לכתובה, או רק אם יש לבעל נכסים הוא משתעבד, אבל אם אין לבעל נכסים הוא אינו משתעבד. וכאן שלא היה לבעל נכסים מדוע הערב משתעבד.

ועונה הגמרא שהיו לבעל נכסים בשעת הקידושין, אלא שהם נשתדפו ולכן כעת הוא היה דחוק בממון. **ובאופן** נוסף עונה הגמרא שאף שבכל מקום אין ערב משתעבד לכתובה, כאן הוא משועבד, כי אב משעבד את עצמו לערבות לבנו אפילו אם אין לבנו נכסים.

ומביאה הגמרא את הנידון האם ערב משתעבד לכתובה או לא, ואומרת הגמרא שערב רגיל אינו **משתעבד** לכתובה לדעת כולם, וערב קבלן בהלוואה לדעת כולם **משתעבד** להלוואה.

ונחלקו הדעות בערב קבלן בכתובה וערב בבעל חוב שיש הסוברים שרק אם יש נכסים לווה הערב משתעבד באופן הזה, ויש הסוברים שתמיד משתעבד.

ופוסקת הגמרא להלכה, שערב משתעבד בין אם יש ללווה נכסים ובין אם אין לו נכסים, אך ערב על כתובה, אינו משתעבד ואפילו אם יש לבעל נכסים, כי הוא רק עושה מצווה במה שמזווג ביניהם והאשה אינה חסרה במה שהוא לא משתעבד לערבות זו.

אמר רב הונא ששכיב מרע שהקדיש כל נכסיו וקודם מיתתו אמר שמנה מתוך נכסיו הוא שייך לפלוני, וממילא אינו קדוש, הוא נאמן כי יש חזקה שאין אדם עושה קנוניא על הקדש, ולא היה אומר זאת אם האמת לא הייתה שאותו המנה היה שייך לאותו פלוני.

והקשה רב נחמן שלכאורה מוכח מרב ושמואל שלא אומרים את הסברא שאין אדם עושה קנוניא על ההקדש, שהרי אותה הסברא שאין אדם עושה קנוניא על ההקדש לומר שהמנה אינו שייך להקדש אלא לפלוני, שייכת גם בבניו, שאין אדם עושה קנוניא על בניו לומר על מנה שהוא שייך לפלוני כשאינו שייך לו, כי אז בניו יפסידו את אותו המנה.

ולמרות זאת מצינו שאמרו רב ושמואל ששכיב מרע שאמר קודם מיתתו מנה לפלוני בידי, לא נותנים את המנה לאותו הפלוני כי חוששים שאמר זאת רק כדי שלא יחשבו שיש לבניו הרבה כסף כעת מחמת הירושה, ורק אם אמר תנו את המנה הזה לפלוני אז נותנים לאותו אדם את המנה.

וממילא רואים שאדם כן משנה בדבריו אפילו על חשבון בניו, ואם כך לכאורה אותו הדין יהיה בהקדש, שנאמר שיתכן והוא אמר זאת כדי שלא יחשבו שהוא עשיר אבל המנה באמת אינו שייך לאותו פלוני.

ועונה הגמרא שרב הונא דיבר באופן שבאמת לאותו האדם שהאב אמר שיש לו מנה בידו יש שטר חוב על מנה, ולכן וודאי שכדבריו שאכן הוא חייב לאותו פלוני מנה.

